

Liisa Liimatainen

Jumalan paluu poliittiseen journalismiin

Paavillisen tiedottamisen tiukka ote ja suomalaislehdet

Paavin vaihtuminen keväällä 2005 osoitti, että katolisen kirkon huipulla vaikuttaa joukko uskon markkinoinnin asiantuntijoita. Myös meidän suomalaisten toimittajien on tiedettävä, että saatamme olla osa heidän taitavaa markkinointistrategiaansa – joskus myös tahtomattamme.

Itse törmäsin tällaiseen kontrolliin Roomassa, kun minulta pyydettiin erääseen näyttelyyn jotakin Ylelle tekemääni tv-juttua paavin kuolemasta. Rooman katolinen hiippakunta ja Rooman kaupunki kokosivat yhdessä näyttelyä, jonka aiheena oli Johannes Paavali II ja Rooma. Näyttelyn järjestelyistä huolehti vanhoillisen Opus Dei -järjestön viestintäorganisaatio. Näyttelyyn haluttiin juttuja viideltätoista ei-italialaiselta televisioltä, ja juttujen oli tarkoitus pyöriä sisäänkäynnin vieressä. Toimitin järjestäjille paavin valtakautta hyvin kriittisesti arvioivan, A-studiolle tekemäni jutun. Näyttelyn avajaisissa aavistukseni osoittautuivat tosiksi: juttuni pyöri muiden joukossa, mutta siitä ei ollut jäljellä mitään muuta kuin pätkä A-studion tunnusmusiikkia, minun nimeni ja puoli minuuttia kuvaa, jossa paavin palvojat marssivat kohti Pyhän Pietarin kirkkoa. Kaikki kritiikki oli poistettu.

Tässä artikkelissa peilaan suomalaisten sanomalehtien¹ paavikirjoittelua omiin kokemuksiini Vatikaanin tiedotuksesta ja tietoihin, joita olen saanut kriittisistä lähteistä. Olen raportoinut Ylelle Roomasta aina vuodesta 1985 lähtien. Tämä tausta antaa minulle toki aivan toisenlaisen kuvakulman kuin Suomesta Roomaan tirkistelevillä kollegoilla on. Toisaalta Vatikaanin sisäiset tiedotuskäytännöt ovat omiaan luomaan yksitahoista kuvaa paavista, joten jalkatyötä ja penkomista vaaditaan myös paikan päällä työskenteleviltä kirjenvaihtajilta.

Useimmat suomalaiset kollegat tuntevat katolisen kirkon vain paavin matkoista, sairastamisesta tai ehkäisyä koskevista kannanotoista. Siksi huhtikuun 2005 tapahtumien raportointi ei ollut helppoa. Mielestäni katolisen kirkon johdossa 26 vuotta olleen paavin kuoleman raportointi olisi vaatinut tukevaa taustatietojen penkomista ja tapahtumien laittamista historiallisiin yhteyksiin.



Hänen pyhytensä kommunismin kaataja

”Niin rakastettu – ja niin parjattu” otsikoi Ilta-Sanomien 2.4.2005, eli hieman ennen, kuin paavi Johannes Paavali II samana iltana kuoli. Lehti jatkaa alaotsikossa: ”Johannes Paavali II muistetaan kommunismin kaatajana ja rauhanlähettiläänä, mutta osa syyttää häntä aidsin leviämisestä”. Ilta-Sanomien otsikko on tehokas yhteenveto siitä, miten suomalainen lehdistö arvioi paavia.

IS kertoo 2.4.2005, mistä Johannes Paavali II:sta kiitetään ja mistä häntä arvostellaan. Hyvien asioiden luettelossa paavia pidetään sosialismin murtajana, rauhanlähettiläänä, anteeksiantajana, väsymättömänä matkustajana, pyhittäjänä ja kirkkojen lähentäjänä. Pahojen tekojen luettelo sisältää kondomien vastustamisen, itsevaltiuden, tiukan konservatiivisuuden ja skandaaleista vaikenemisen.

Samassa numerossa Ilta-Sanomien toteaa myös, että Krakovan kardinaali tuki Lech Walesan ”solidaarisuutta, kun se lähti murtamaan sosialistista pakkovaltaa 1980-luvun luvun taitteessa. Tämä kehitys johti lopulta Berliinin muurin kaatumiseen 1989”. Myös Aamulehden Oiva Miettinen painottaa paavin asemaa kommunismin kaatajana:

Puolalaissyntyinen kirkonjohtaja oli keskeinen tekijä Neuvostoliiton johtaman imperiumin hajoamisessa. Kommunismia tiukasti vastustanut paavi kävi useita kertoja synnyinmaassaan ja keräsi ympärilleen valtaiset väkijoukot. [–] Kommunismin mureneminen alkoi Puolasta ja levisi nopeasti koko Itä-Eurooppaan, lopulta Neuvostoliittoonkin. (AL 2.4.2005.)

Mielestäni Ilta-Sanomien yhteenveto ja Aamulehden kommentti ovat toki korrekkeja mutta pintapuolisia. Suomalaiset tiedotusvälineet – ehkä katolisen kirkon etäisyyden vuoksi – eivät käsitelleet asioita, joita osa kansainvälisistä tiedotusvälineistä ja tutkijoista on selvittänyt syvällisesti.

Esimerkiksi vuonna 1996 ilmestyneessä kirjassa ”Sua Santita” (Hänen pyhytensä) italialainen Marco Politi ja yhdysvaltalainen Carl Bernstein kertovat seikkaperäisesti, kuinka presidentti Ronald Reaganin lähettämä erikoislähettiläs sai Johannes Paavali II:n, eli Karol Wojtylan, vakuuttuneeksi läheisen yhteistyön tarpeellisuudesta (Politi & Bernstein 1996).² Kirjoittajien mukaan puolalainen paavi oli yhteistyössä Valkoisen talon kanssa tavoitteenaan romuttaa Neuvostoliiton valta itäisessä Euroopassa ja marxilaiset näkemykset maailmassa.

Vuosina 1981–1982 paavi sai Yhdysvaltain johdolta salaista Puolaa ja koko itäistä Eurooppaa koskevaa tietoa. Näin paavi valmistautui itäisen Euroopan matkoihin tietoisena jokaisen kohdemaan tapahtumista. Kesäkuuhun 1982 ajoittuneen Reaganin Vatikaanin-vierailun aikana johtajat keskustelivat





vielä tuolloin hyvin rohkeasta unelmasta, eli Neuvostoliiton romahduksesta ja Jaltalla toisen maailmansodan lopussa sovittujen vaikutuspiirien lopusta. Monisäikeinen käytännön yhteistyö ennen Puolan hätätilan julistamista, sen aikana ja sen jälkeen ovat sitä substanssia, jolla Karol Wojtyla vaikutti vahvasti oman maansa mutta myös koko itäisen Euroopan tapahtumiin.

Johannes Paavali II:n pitkää virkakautta onkin mahdoton arvioida kunnolla, jos Karol Wojtylan paavikautta ei sijoiteta kunnolla poliittiseen yhteyteen. Hän oli kylmän sodan lopussa Vatikanissa valtaan tullut puolalainen paavi, joka käytti poliittisesti hyväkseen omaa kirkonjohtajan asemaansa Puolan järjestelmää ja koko itäistä imperiumia vastaan. Johannes Paavali II:n toiminta olikin hyvin poliittista, mutta sitä suomalaiset lehdet eivät selittä kunnolla.

Katolisen maailman monisäikeisyys

Ranskalaisen Le Monden tunnettu vatikanisti Henry Tincq analysoi muistokirjoituksessaan Johannes Paavali II:n poliittis-uskonnollista kehitystä (Le Monde 3.4.2005). Ranskalaisen asiantuntijan kommentti saa minut pohtimaan, miten vieraalta katolisen maailman monimutkaisuus saattaa tuntua selväpiirteisiin jakoihin tottuneista suomalaiskollegoista. Ero näkyy selvästi siinä, kuinka Le Monde käsittelee Johannes Paavali II:n uraa.

Tincqin mielestä Karol Wojtyla horjutti Itä-Eurooppaa muistuttamalla koko ajan omantunnonvapaudesta, mutta ranskalainen kollega muistuttaa myös Johannes Paavali II:n Kuuban matkasta tammikuussa 1998. Siellä paavi vaati ”Castron autoritäärisen järjestelmän avautumista, mutta arvosteli myös Yhdysvaltain Kuuban kauppasaartoa” (Le Monde 3.4.2005).

Tincq uskoo, että uskonnollisen suvaitsemattomuuden nousu, rikkaiden ja köyhien maiden välisen kuilun syveneminen sekä kommunismin jälkeisen kauden odottamaton kehitys saivat Johannes Paavali II:n lähtemään omille teilleen.

Persianlahden sodan aikana (1991) hän ei ollut solidaarinen läntisen, Saddam Husseinin vastaisen, koalition kanssa. Tuon sodan jälkeen hänen kasvava huolensa ihmiskunnan tulevaisuudesta näkyy hänen paimenkirjeissään. (Le Monde 3.4.2005.)

Le Monden mukaan paavi tuomitsi ”liberalistisen kapitalismin rajanylytykset” yhteiskunnallisia asioita koskevassa paimenkirjeessä vuonna 1991. Elämän evankeliumi -paimenkirjeessään (1995) paavi puhui ”tuuliajoille joutuneesta ihmiskunnasta, joka ei tunne enää vapauden rajoja ja jopa laillistaa





sellaiset elämän tuhoa merkitsevät teot kuin abortti ja eutanasia”. Paavi vastusti siis tiukasti nyky maailman yhteiskunnallista ja poliittista kovuutta ja vaati oikeiden mukaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamista, mutta oli itse opillisesti hyvin konservatiivinen ja hallitsi kirkkoa erittäin autoritaarisesti, Tincq muistuttaa.

Henry Tincq pohtii, voidaanko sanoa, että ”paavi käytti vasemmiston käsitteitä yhteiskunnallisissa asioissa ja politiikassa, mutta turvautui oikeiston kieleen kaikissa yksityiselämän moraalisiin liittyvissä kysymyksissä”. Ranskalaisen mieleen on jäänyt tällainen ristiriitainen peruskuva Johannes Paavali II:n valtakaudesta.

Paavin puolustajien mielestä kahden näkemyksen välillä ei ole ristiriitaa, sillä Johannes Paavali II puolustaa joka tapauksessa ihmisarvoa, kun hän vastustaa elämään puuttumista, sotaa, ydinaseita, aborttia tai geneettisiä manipulointeja. Vastustajat taas muistavat hänet paavina, joka ei osannut hyväksyä nyky-yhteiskuntaa vaan takertui omiin periaatteisiinsa, omaan auktoriteettiinsa ja Rooman piispan asemaansa. Hän ei hyväksynyt uutuusien riskejä eikä luottanut ihmisen älyyn ja mahdollisuuksiin. (Le Monde, 3.4.2005.)

Omassa analyysissään Tincq tuo esille neljä asiaa, jotka jäävät epäselviksi suomalaisissa lehdissä. Tincqille paavi on koko maapallon mittakaavassa toimiva, rohkea vaikuttaja, kun taas suomalainen lehdistö rajaa hänen toimintakenttensä lähinnä Eurooppaan ja ehkäisyä koskevan kielteisen kannan kautta kolmanteen maailmaan. Ranskalaisen vaticanistin mielestä paavi esittää myös suuria moraalikysymyksiä koko ihmiskunnalle, kun taas suomalainen lehdistö sulkee hänet katolisen maailman karsinaan. Kolmanneksi Tincq muistuttaa, että maailman miljardi katolilaista jakautuu keskenään taisteleviin edistykellisiin ja vanhoillisiin. Lopuksi Tincqille on paavin virkakaudessa tärkeää se, että hän arvosteli Yhdysvaltoja suoraan tai välillisesti muun muassa kansainväliseen politiikkaan, lännen sekularisoitumiseen ja liberalistisen kapitalismin julmuuteen liittyvissä asioissa.

Kansankirkon nitistäjä

Johannes Paavali II:n asemaa maailmanpolitiikassa on mahdotonta eritellä, jos unohtaa että hän oli muutakin kuin pelkkä uskonnollinen johtaja. Edesmennyt paavi on käyttänyt monenlaista valtaa sekä maailmanpolitiikassa että maailmanlaajuisessa katolisessa kirkossa myös koko maapalloon vaikutta-





vassa uskontopoliitikassa. Jos unohdetaan paavin kansainvälispoliittiset vaikutukset, suuren vaikuttajan tarina jää kalpeaksi – hyvässä ja pahassa.

Politi ja Bernestein (1996) kuvaavat paavin vaikutusta Latalalaisen Amerikan politiikkaan ja yhteiskuntaan. Esimerkiksi vuonna 1983 Yhdysvaltain johto pyysi paavia vierailemaan Nicaraguassa ja ottamaan kantaa koko Latalalaisessa Amerikassa vaikuttavaa niin sanottua kansan kirkkoa vastaan. Paavin Latalalaiseen Amerikkaan saman vuoden maaliskuussa tekemän vierailun aattona varapresidentti George Bush ja ulkoministeri George Schultz arvostelivat sitä, että katolinen kirkko tukee Keski-Amerikan vallankumouksellisia ja marxilaisia liikkeitä.

Nicaraguan vierailun aikana Johannes Paavali II ottikin ankarasti yhteen sandinistien puolelle asettuneen kirkon osan kanssa ja vaati uskollisuutta virallista kirkkoa kohtaan. Politin ja Bernsteinin mukaan (1996, 383) paavin matka rauhoitti suuresti presidentti Reagania ja hänen lähipiiriään. Nyt heillä oli takeita siitä, että paavin ja Yhdysvaltain edut olivat samansuuntaiset.

Kaikki tämä on täysin unohtunut ainakin minun tarkastelemistani suomalaisista päivälehdistä. Vain Suomen Kuvalehti (14/2005) käsittelee paavin myrskyisiä suhteita Latalalaisen Amerikan vasemmistolaisiin pappeihin. Nicaraguan kulttuuriministeri Ernesto Cardenal selitti lehden 22 vuotta sitten tekemässä haastattelussa (SK 24/1983), jota tuore numero siteeraa, että paavi tiukasti ministeri-papilta selkeää määrittelyä tämän asemasta kirkonmiehenä ja poliitikkona.

Vapautuksen teologia yhdisti Cardenalin mielestä raamatullisen sanoman köyhien vapauttamisesta ja sortajien tuhoamisesta. Paavi oli eri mieltä – monien yllätykseksi ja pettymykseksi. Paavi ei hyväksynyt vapautuksen teologian maallisia yhteyksiä marxilaiseen vallankumoukseen. (SK 14/2005.)

Kriittiset katolilaiset unohtuivat

Katolinen kirkko sai paavin kuoleman aikaan tiedotusvälineissä paljon kritiikitöntä tilaa. Yksi selitys on kirkkovaltion lehdistötoimisto, jossa on pysyvästi akkreditoituneita toimittajia joka puolelta maailmaa. Paavin lehdistöedustaja valvoo lehdistötoimiston työskentelyä rautaisin ottein. Pyhän istuimen lehdistösalin henki on papistinen, eli siellä paavi on taatusti koko maailman napa. Näin on siitä huolimatta, että kaikki akkreditoituneet toimittajat eivät ole katolilaisia eivätkä varsinkaan uskovaisia. Lehdistösälissä puheenvuoroja jakavan katse käy katon kautta salin toiselle puolelle, jotta hän ei joutuisi näkemään epäilyttävän toimittajan kättä. Kriittisistä kirjoituksistaan tunnetut toimittajat tuntevat niskassaan koko lehdistösalin apparaatin epäluulon.





Artikkelin alussa mainittu Opus Dei on konservatiiviseen katolilaisuuteen uskova järjestö. Se valvoo Vatikaanin virallista tiedotusta ja monia muita organisaatioita. Ei ole sattuma, että sekä edellisen että nykyisen paavin lehdistöedustaja ja lehdistösalin johtaja on Joachim Navarro Walls, Opus Dein ikääntynyt kasvatti. Iltana, jolloin uusi paavi valittiin, näin lehdistösalin miehen henkilökunnan hyppivän tasajalkaa ilosta Joseph Ratzingerin valinnan vuoksi. Francon Espanjassa syntynyt Opus Dei on nykyisinkin erittäin vaikutusvaltainen varsinkin tiedotusmaailmassa.

Televisioille työtä tekevät toimittajat joutuvat hankkimaan lupansa Vatikaanissa sijaitsevalta Pyhän istuimen tiedotusosastolta. Vatikaanilla on myös oma televisionsa, joka lähettää paavin ja katolisen kirkon toimintaa koskevia uutisia. Se kauppaakin kuvia myös ulkopuolisille. Vatikaanin televisiota voisi verrata vaikkapa Khomeinin ajan Iranin valtion televisioon, sillä paavin rinnalla kaikki muu on toisarvoista. Esimerkiksi syksyn 2005 aikana pidetyn piispainkokouksen kuluessa ostin Vatikaanin televisiolta kuvaa kokouksen äänestysistä. Täysin ilman ääntä oleva kuva sai minut epäilemään teknistä virhettä, mutta Vatikaanin televisiosta kerrottiin, että äänen poisto kuvista oli ylhäältä tullut käsky. Suuren yleisön ei pitänyt saada tietää, mistä asioista piispat keskustelivat ja äänestivät.

Roomassa toimiva kriittisten katolisten tietotoimisto Adista olisi ollut loputon tietolähde kaikille paavin vaihtumisen vuoksi Roomaan saapuneille toimittajille. Valitettavasti se tavoitti vain ne, joilla oli yhteyksiä kriittisesti ajatteleviin katolilaisiin tai yleensä katoliseen maailmaan jo ennen Roomaan tuloa. Roomaan tulleet toimittajat kanavoitiin paavin suorassa alaisuudessa toimivan virallisen lehdistötoimiston tietolähteisiin tai Vatikaanin ympäristössä toimineen lehdistökeskuksen tiloihin. Suurilla televisioilla ja tärkeillä lehdillä oli omat organisaationsa Roomassa tai ne hankkivat tottuneesti tietoa Vatikaanin virallisen organisaation ulkopuolelta, mutta valtaosa toimittajista tuntui tyytyvän siihen, mitä valtavirtatiedotus tarjosi.

Adista-tietotoimiston johtaja Giovanni Avena kertoi minulle huhtikuussa tekemässäni haastattelussa, mitä vuosien ajan toisenlaista katolista ääntä julkituoneet, tietonsa kaikkialta maailmasta hankkivat katoliset toimittajat ajattelevat Rooman mediasirkuksesta:

Mediajärjestelmä on tarjonnut paaville mahdollisuuden toimia tähdeksi nousseen näyttelijän tavoin. Joukkotiedotusvälineet tulivat häntä vastaan, kun he näkivät paavissa kaikkialla maailmassa kaupaksi käyvän tuotteen. Koska katoliselle kirkolla on asiakkaita koko maailmassa, hänen kauppamisensa ei ollut vaikeaa. (A-studio, 6.4.2005.)





A-studiolle toukokuun alussa tekemässäni jutussa selitin, että juuri Wojtylan mediaesiintyminen on luonut kuilun hänen ja kirkon varsinaisen hallinnon välille. Paavi siirsi jokapäiväiset asiat kirkon keskushallinnon hoidettavaksi ja keskittyi itse siihen, että katolinen kirkko näkyy kaikkialla maailmassa. Giovanni Avena selitti jutussani paavin maailmanmatkailua näin:

Paavi hoiti omaa ristiretkään yksin. Hän harppasi sekä paikallisten kirkkojen että kulttuurien yli paitsi silloin kun niistä sai komeaa viihdettä, kansanviihdettä. (A-studio 6.4.2005.)

Juttuni perustui Adistan tietotoimiston sekä Italian ruohonjuurikirkon edustajien ja kansainvälisen, edistysellisten katolisten järjestön ”We are church”-aktivistien tietoihin. Kaikki nämä lähteet antoivat maailmanlaajuisen kuvan miljardin katolisen kirkosta ja sen ongelmista. ”We are church” järjesti Roomassa konklaavin aattona useiden päivien seminaareja, joissa edistykselliset katolilaiset Euroopasta, Amerikoista, Australiasta ja Aasiasta kertoivat halukkaasti omasta kirkostaan. Nämä katolilaiset haluavat sisäistä demokratiaa, naispappetta ja uusia näkemyksiä seksi- ja perheasioihin.

Analyysia vasta uuden paavin valinnasta

Paavin kuolemaan liittyvässä raportoinnissa suomalaiset päivälehdet siirsivät varsinaisen analyysin lähes kokonaan asiantuntijoiden ja tutkijoiden tehtäväksi lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia. Oma analyttisyys kuitenkin lisääntyi uuden paavin valinnan yhteydessä. Kun Joseph Ratzingerista tuli Benedictus XVI, suomalaiset lehdet olivat yksimielisiä siitä, että valinta merkitsi konservatiivisuuden jatkumista. Muun muassa Ilta-Sanomat muistuttaa, että Ratzinger on pitkään ollut kiistelty henkilö.

Häntä kuvataan äärimmäisen konservatiiviksi henkilöksi, mutta luonteeltaan lempeäksi ja ystävälliseksi (IS 20.4.2005).

Aamulehti korostaa arkkipiispa Jukka Paarman haastattelussa linjan jatkuvuutta, uuden paavin konservatiivisuutta ja tämän vahvaa asemaa:

Arkkipiispa uskoo ja toivoo, että uusi paavi olisi samalla lailla avoin ekuemialle kuin Johannes Paavali II (AL 20.4.2005).





Samassa lehdessä Helsingin yliopiston dosentti Jyri Komulainen puolestaan nimittää uutta paavia jarrumieheksi:

Komulainen ennustaa, että Benedictus XVI ei pyri yhtä aktiivisesti dialogiin muiden uskontokuntien kanssa kuin hänen edeltäjänsä (AL 20.4.2005).

Toinen Aamulehden arvio sisältyy Esa Järveläisen kommenttiin, jossa hän toteaa, että Ratzingerin valinta oli takaisku uusia tuulia odottaneille.

Ratzinger tukki parhaansa mukaan Latinalaisen Amerikan ns. vapautuksen teologiensa suita. Jo Johannes Paavali II:n kaudella juopa Vatikaanin ja Latinalaisen Amerikan katolisen kirkon välillä kasvoi. Nyt Latinalaisesta Amerikasta tulleet myrtyneet kommentit eivät lupaa parempaa. Ja haasteet koti-Euroopassakaan eivät ole helppoja. (AL 20.4.2005.)

Aamulehti jatkaa kommentointia seuraavanakin päivänä. Lehti on kasannut kahteen juttuun reaktioita sekä Saksasta että muualta maailmasta. Se siteeraa muun muassa Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen pääteologia Hans Kungia, joka ilmoitti CNN:n haastattelussa pettyneensä Ratzingerin valintaan. Johannes Paavali II:n syrjäyttämä uudistajateologi kehottaa kuitenkin odottamaan.

Paavius on nykypäivänä niin suuri haaste, että se voi muuttaa kenet tahansa: uudistusmielisestä kardinaalista voi tulla konservatiivinen paavi, ja konservatiivinen voi muuttua uudistusmieliseksi (AL 21.4.2005).

Saman päivän Aamulehdessä on myös oma kommentti, jossa vapaa toimittaja Heikki Ikonen muistuttaa ateistien riemusta:

Omiin norsunluutorneihinsa linnoittautunut Vatikaani ampuu itse jalkaan eli vieraannuttaa maltillisen jäsenet piiristään (AL 21.4.2005).

Myös Turun Sanomat kunnostautuu kommenttien rikkaudella. Lehden oma yhteenvedokommentti perustuu tietotoimistolähteisiin, mutta lehdellä on erilaisia Roomasta, Berliinistä ja kotimaasta tulevia arvioita. Jutut antavat monipuolisen kuvan uuden paavin valtakauden ongelmista. Oman toimituksen yhteenvedossa todetaan, että ”uudistusmieliset katoliset pelkäävät, että kirkko vieraantuu lopullisesti modernista yhteiskunnasta”. (TS 21.4.2005.)





Turun Sanomien Berliinin-kirjeenvaihtaja kertoo Saksan katolisen kirkon ongelmista konservatiivisen Rooman puristuksessa. Saksan kirkkohan on Euroopassa nykyisin ehkä selvin edistyksellisen ja taantumuksellisen kirkon taistelutanner. Berliinin-kirjeenvaihtaja muistuttaa Ratzingerin osallistuneen jo yhdessä edesmenneen paavin kanssa tärkeiden katolisen kirkon johtajien simputtamiseen.

Ratzinger komensi Roomaan myös Saksan piispainkonferenssin puheenjohtajan, Karl Lehmanin, kun piispat hyväksyivät raskaudenkeskeytyksen hyväksyvän kompromissin (TS 21.4.2005).

Suomen Kuvalehti antaa puolestaan puheenvuoron katoliselle feministiteologille Rosemary Radford Rutherfordille:

Hänen (Ratzingerin) valinnallaan tulee luultavasti olemaan kielteisiä vaikutuksia katoliseen älymystöön. Teologisten seminaarien paine alistua viralliseen opetukseen kasvaa, erityisesti seksuaalietiikan kysymyksissä. (SK 17/2005.)

Suomalaisten lehtien raportointi uudesta paavista onkin monipuolisempaa kuin edellisen paavin tekojen erittely. Tässä on ehkä auttanut se, että Joseph Ratzinger tulee eurooppalaisesta teollisuusmaasta. Kun Benedictus XVI:ta peilataan Saksan yhteiskuntaan, koko paavi-ilmio tulee lähemmäksi kuin monien Vatikaanin asiantuntijoiden mielestä menneisyyden katolisuutta edustaneen puolalaisen paavin valtakautena.

Analyttisempi tapa lähestyä aihetta uuden paavin valinnan yhteydessä johtuu ehkä siitä, että kollegat olivat jo päässeet eroon Johannes Paavali II:n monumentaalisesta hahmosta ja hänen kuolemaansa liittyneestä ihmisjoukkojen tunneilahduksista.

Jumalan paluu politiikkaan on haaste toimittajille

Suomalaisten lehtien paaviuutisointi paljastaa mielestäni ongelman, joka vielä varmasti tulee eteemme. Jumala on nimittäin palannut politiikkaan, ja nyt on syytä kysyä, onko toimittajilla välineet käsitellä ilmiötä riittävän monipuolisesti. Omasta tarkkailukohdastani olen nähnyt, että uskonto tulee esille monessa muodossa: Vatikaani, kristillisdemokraatit ja Italia; ekumenia ja kirkkodiplomatia; uskontojen dialogi; islam uskontona, sivilisaationa ja viime





aikoina turvallisuusuhkana; sekulaarin maailman, politiikan ja uskonnon suhde Euroopassa.

Hyvin usein uskonto ja politiikka muodostavat monisäikeisen kudoksen, jonka tulkinta on haaste. Tulkinnan avaimia ei aina löydy tietotoimistojen jutuista, vaan ne on etsittävä historiallisista tietolähteistä. Juuri siksi Vatikaanin vahdinvaihtoon liittynyt uutisointi oli samalla toimittajien yleissivistyksen ja horisontin laajuuden testi. Paaviuutisointi paljastaakin, miten vaarallista on luottaa siihen, että tietotoimistot antavat faktat ja valtavirtajournalismi takaa, että raporteissa puhutaan todella ilmiön kannalta oleellisista asioista.

Koska katolinen kirkko on etäinen asia, suomalaisen lehdistön olisi pitänyt säilyttää välimatka ja korostaa kriittisyyttä. Tällainen suhtautuminen olisi kuitenkin edellyttänyt itsenäisyyttä jokapäiväisen valtavirtajournalismin tarjottimen edessä. Jokapäiväisen uutistarjottimen antihan muokkautuu kansainvälisten tietotoimistojen, valtaalehtien, suurten televisioiden ja Eurovision tarjonnan perusteella. Tuon tarjottimen antiin suhtaudutaan usein aivan liian kriitikkömästi ja välimatkaa luodaan usein vain oman maan asioissa. Tämä ongelma tuli esille paaviuutisoinnin yhteydessä, mutta se on myös laajempi ilmiö, sillä koko maailmankuvamme muodostus delegoidaan usein suurille mediamaailman yksiköille.

Suomalaiset lehdet eivät menneet kovin syvälle Johannes Paavali II:n valtakauden ja yleensä maailmanlaajuisen katolisen kirkon erittelyssä. Lopputulos oli selvästi parempi uuden paavin valintaa koskevissa uutisissa, joissa Benedictus XVI sijoitettiin tukevasti ensinnäkin Saksan yhteiskunnan ja toiseksi katolisen kirkon sisäisten valtasuhteiden ja näkemyserojen kartalle.

Kriittisten katolisten tietolähteiden käyttö olisi auttanut toimittajia sijoittamaan katolisen kirkon koko maailman tapahtumien näyttämölle – minne se todella kuuluu. Suppea näkökulma ja ylimitoitettu luottamus valtavirtatietolähteisiin johti siihen, että suomalaisilta lehdiltä jäi käsittelemättä katolisen kirkon hedelmällisin osa. Katoliset uudistajat ovat juuri niitä, jotka ovat valmiita yhteisyyshön muiden uskontojen kanssa. Sen lisäksi he ovat usein myös omien yhteiskuntiensä ja näitä laajempienkin vaikutuspiirien suola, eli kriittinen voima.

Minusta suomalaislehtien tapa käsitellä paavia kertoo siitä, että hyvin maallistunut yhteiskunta suhtautuu usein varsin tyrmävästi kaikkeen siihen, mikä liittyy uskontoon. Koska uskonto halutaan pitää – aivan oikein – lähes yksityisenä asiana, sitä ei ole totuttu erittelemään yhteiskunnallisena ilmiönä ja kansainvälisen politiikan vaikuttajana. Jumalan paluu politiikkaan, eli uskontoon liittyvän politiikan uusi esimarssi, kuitenkin pakottaa ottamaan





huomioon ja myös pitämään huolta siitä, että toimittajilla on tietoa asioista. Uskonnot ja uskontoihin liittyvät ongelmat voitaisiin ottaa huomioon toimittajien koulutuksessa. Toiseksi tietoa näistä asioista voitaisiin levittää myös tiedotusmaailman yhteisissä seminaareissa – niinhän aikanaan tehtiin, kun Euroopan unioniin liittyminen toi esiin uusia asioita.

Liisa Liimatainen on Roomassa asuva toimittaja ja Yleisradion vakituinen avustaja. Hän on ollut Vatikaanin lehdistötoimistoon akkreditoitunut toimittaja 20 vuotta.

Viitteet

- 1 Olen tarkkaillut raportointia paavin kuolemasta ja hänen seuraajansa valinnasta Aamulehden (AL), Turun Sanomien (TS) ja Suomen Kuvalehden (SK) 2.– 8.4.2005 ja 20.–21.4.2005 ilmestyneistä numeroista sekä 1.4.2004 –6.4.2005 ja 18.4.–21.4.2005 ilmestyneistä Ilta-Sanomista (IS). Ensimmäisen jakson jutut kertovat paavin kuolemasta ja hautajaisista, ja toisen jakson jutut kuvaavat seuraajan valintaa. Kaikkiaan juttuja oli 126, eräät hyvin pieniä tietolaatikoita. Valtaosa jutuista on tehty Suomessa tietotoimistojen tekstien perusteella.
- 2 Marco Politi on La Repubblica -lehden vatikanisti ja entinen Moskovan kirjeenvaihtaja ja Carl Bernstein tunnetaan toisena Watergaten paljastajana. Kirjan lähdeluettelo kertoo, että tiedot perustuvat erikoislähettiläs Vernon Waltersin Yhdysvaltain ulkoministeriölle, CIA:lle ja Valkoiselle talolle 30.11.1981 lähettämiin viesteihin, jotka kirjan tekemisen aikoihin eivät enää olleet salaisia asiakirjoja.

Lähteet

Politi, Marco & Bernstein, Carl (1996) *Sua Santita - Giovanni Paolo II e la storia segreta del nostro tempo* (Hänen pyhyytensä - Johannes Paavali II ja meidän aikamme salainen historia). Milano: R.C.S. Libri & Grandi opere S.p.A.

